

Олена Маркова

Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені
Володимира Винниченка
ORCID ID 0000-0002-8416-3442

Анатолій Турчак

Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені
Володимира Винниченка
ORCID ID 0000-0003-2966-0144

DOI 10.24139/2312-5993/2018.02/243-254

ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПУ ПЕРСПЕКТИВНИХ ЛІНІЙ А. МАКАРЕНКА У ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Метою статті є характеристика шляхів упровадження у практику роботи вчителя фізичної культури макаренківського досвіду – принципу перспективних ліній. Методами дослідження обрано: аналіз, синтез та узагальнення наукових джерел, аналіз шкільних програм, річних планів із навчально-виховної роботи. Розкрито умови й шляхи впровадження перспективних ліній в освітню діяльність. Принцип перспектив допомагає ефективно управляти навчально-виховною діяльністю, формувати мотивацію досягнення й завтрашню радість вихованців. Можливістю подальших розвідок є розширення діапазону колективних творчих справ і соціально спрямованих проектів у сфері шкільної фізичної культури та дитячо-юнацького спорту.

Ключові слова: принцип перспективних ліній, близька, середня, віддалена перспективи, учитель фізичної культури, навчальна, фізкультурно-оздоровча, спортивно-масова, волонтерська діяльність.

Постановка проблеми. Педагогічна спадщина А. Макаренка багато років залишається предметом досліджень багатьох науковців та педагогів-практиків, проте останнім часом спостерігаємо вельми неоднозначне ставлення до запропонованого видатним педагогом широкого арсеналу засад, принципів, методів, форм, прийомів і засобів виховання особистості. Триває жваве обговорення можливостей упровадження педагогічного досвіду А. Макаренка в сучасній школі та дитячих закладах іншого типу, тобто в умовах, відмінних від тих, у яких працював педагог. У процесі дискусії вчені висловлювали різноманітні аргументи: «У Макаренка діти були зовсім інші, тому вони потребували його педагогіки», «Макаренко був геній, а ми хто?», а деякі заявляли, що Антону Семеновичу було легше, тоді час був такий – загальне піднесення, ентузіазм, поривання тощо [11].

На нашу думку, педагогічні ідеї й досвід А. Макаренка, збагачені, а інколи й відкориговані сучасністю, надзвичайно важливі та вкрай потрібні для розв'язання актуальних проблем освіти й виховання. Вони мають

філософське, загальнонаукове та педагогічно-практичне значення, об'єднані єдиною концепцією, оптимістичною гіпотезою й перевірені найвищим критерієм – практикою [13].

Аналіз актуальних досліджень. Використання ідей А. Макаренка у практиці підготовки вчителя вивчали: О. Абдулліна, А. Бритвихін, М. Деревенець, М. Євтух, І. Зязюн, І. Іванов, О. Кан-Калик, Л. Кондрашова, О. Катагарова, Ф. Науменко, А. Петряєва, М. Окса, Б. Ступарик, В. Свистун, Т. Сущенко, М. Ярмаченко та багато інших.

Проблеми використання перспектив у виховній роботі були предметом наукового зацікавлення Н. Кабусь, С. Мельничука; застосування принципу перспективних ліній в учнівському колективі розкрито у працях І. Белецької, І. Гавриленко, В. Данькевич.

Особливості фізичного виховання дітей та підлітків у педагогічній спадщині А. Макаренка досліджували Ю. Андреев, А. Вокалюк, М. Крук, В. Коваль, А. Носаль.

Життєві досягнення в наш час визначаються здатністю особистості установлювати найближчі й далекі перспективи власного життя. Численні дослідження, проведені в Україні та за кордоном, показали, що більшість сучасних лідерів у сфері політики, бізнесу, мистецтва, спорту – це люди, які володіють проектним типом мислення [5]. Відомо, що основою будь-якої проектної діяльності, яка на сьогодні стала одним із найпотужніших векторів розвитку шкільної освіти, є чітке бачення перспектив майбутньої діяльності.

Мета статті: охарактеризувати шляхи впровадження в систему навчальної, фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи школи макаренківського досвіду – принципу перспективних ліній.

Методи дослідження. Використано теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення наукових джерел; емпіричні: аналіз шкільних програм, річних планів навчально-виховної роботи середніх навчальних закладів; осмислення педагогічного досвіду вчителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. Заняття фізичною культурою і спортом у школі формують певні рухові вміння й навички та зміцнюють здоров'я школярів, ефективно впливають на розвиток морально-вольових якостей учнів. Одним із мотивів займатися фізичною культурою і спортом у дітей підліткового та старшого шкільного віку є бажання бути красивими (дівчата) і сильними (хлопці). Разом із тим завданням учителя фізичної культури є не тільки використання панівних мотивів для залучення дітей до занять фізичними вправами, головною метою є формування цілісної світоглядної позиції на фізичну культуру і спорт, а також погляду на те, яким чином здобути знання, сформовані навички й розвинуті якості допоможуть у майбутньому конкретній дитині, групі її однолітків, школі, родині, суспільству. На цьому наголошує й А. Макаренко: «Найбільш важливим, що ми звикли цінувати в людині, є сила й краса. І те, і інше визначається в людині виключно за типом її

ставлення до перспективи. Людина, що визначає власну поведінку найближчою перспективою, є найбільш слабкою. Якщо вона задовольняється тільки перспективою власною, хоча й далекою, вона може уявлятися сильною, але не викликає в нас відчуття краси особистості та її справжньої цінності. Чим ширшим є колектив, перспективи якого стають для людини перспективами особистими, тим людина є кращою й вищою» [8].

А. Макаренко розумів, що «перспективні лінії» розвитку особистості повинні мати не абстрактний характер ідеальних норм або зразків, а бути конкретними й дієвими, укоріненими в життя вихованців [4]. У зв'язку з цим педагог прагне «...досягти такого становища, щоб 8–9–10-річний хлопчик дивився на старшого за себе, на учня десятого класу, як на ... своє заповітне майбутнє, щоб він його любив, ... щоб він бачив у ньому ... щось більш високе, щоб старший був для нього прикладом» [9, 497].

А. Макаренко пов'язує виховання людини з формуванням її перспективних шляхів. Одночасно він пояснює логічну схему виховної роботи, яка полягає в тому, що вчителі покликані організувати нові перспективи, використати наявні й поступово замінювати їх більш цінними. Акцентує увагу педагог також на тому, що невдачі багатьох дитячих закладів, шкіл, колоній полягають у відсутності чітких, зрозумілих перспектив їхньої діяльності.

Спрямування на майбутнє – головна педагогічна мета творчої діяльності А. Макаренка, який говорив, що «виховати людину – означає виховати в неї перспективні шляхи, на яких ґрунтується її завтрашня радість» [8]. А. Макаренко покладався на творчий потенціал людини й намагався «проекувати» у вихованцях найкраще.

Педагог виокремлює три види перспектив, які можна використати безпосередньо в учнівському колективі: близьку, середню й віддалену. При цьому він наголошує на особливостях впливу означених видів перспектив залежно від віку дитини: «У юнака 15–16 років близька перспектива вже не має такого великого значення, як у підлітка у 12–13 років» [9]. «А в навчально-виховній роботі з молодшими школярами, – підкреслює А. Макаренко, – які ще не здатні задовго наперед окреслювати свої прагнення й інтереси, важливо використовувати близьку оптимістичну перспективу» [9].

Близька перспектива розрахована на невеликий проміжок часу, тому вчителю фізичної культури необхідно так організувати роботу, щоб наступний урок або завтрашній день були наповнені успіхом перемоги, радістю, задоволенням не тільки в навчальній, фізкультурно-оздоровчій та спортивно-масовій діяльності школярів, а й у всіх сферах дитячої діяльності. Роботу з організації близької перспективи слід проводити регулярно і в різноманітних формах.

Очевидним є й те, що організація близької перспективи є найбільш легкою та цікавою для учня, а для вчителя важливо використати організацію й утілення таких перспектив у навчальній та в позакласній і позашкільній

навчально-виховній діяльності. Аналіз передового педагогічного досвіду вчителів дає підстави стверджувати, що втілення принципу перспективних ліній у педагогічну діяльність є дієвим та ефективним засобом виховання особистості та згуртування колективу школярів.

Організацію близької перспективи, на думку А. Макаренка, необхідно будувати, спираючись на динамічні сторони характеру дітей (активність, самолюбство, прагнення виділитися з натовпу), «... і спрямовувати інтереси вихованців у бік більш цінних задоволень» [9, 354].

Наведемо приклади організації близької перспективи на уроках фізичної культури. Так, відповідно до вчення А. Макаренка, організація близької перспективи зазвичай повинна починатися з особистісних ліній. Перспективний мінімум, зрозуміло, залежить не тільки від педагогічної майстерності вчителя, а й від матеріально-технічної бази школи, дотримання санітарно-гігієнічних вимог, повної захищеності дітей від свавілля та деспотизму старших, злагодженої роботи всього педагогічного колективу. Педагог акцентує увагу на організації радості, яку треба втілити в життя, перетворити в реальність. Відчуття радості на уроках фізичної культури ми пов'язуємо з мотивацією досягнення – одним із різновидів мотивації діяльності, яка має зв'язок із потребами індивіда досягати успіхів і уникати невдач.

Використовуючи класифікацію І. Беха, в основу якої покладено ставлення учнів до уроку фізичної культури, можна ефективно й швидко організувати близькі перспективи на відповідних уроках [1]. Так, школярі активно-діяльнісного типу завжди йдуть на урок із гарною близькою перспективою, вони мають високі оцінки, у них добре сформовані рухові навички, розвинені фізичні якості, їм легко засвоювати навчальний матеріал. Водночас А. Макаренко наголошує, що із просуванням до ще невішеного задоволення виникають нові завтрашні плани, які тим привабливіші, чим більше зусиль докладено на подолання різноманітних перешкод [7]. Тому дітям активно-діяльнісного типу можна пропонувати такі форми організації перспективної лінії: виконання певних фізичних вправ в ускладнених умовах; допомога іншим учням в оволодінні технікою нових вправ; отримання високої оцінки не тільки за власні успіхи, а й за успіхи школярів, яким вони допомагали.

Для учнів раціонально-діяльнісного та індіферентного типу (невисокий і низький рівень мотивації) близькою перспективою є отримання оцінки, відсутність пропусків занять тощо. Відчуття радості від занять фізичними вправами такі учні отримують рідко, тому для постановки близької перспективи необхідно використовувати емоційно забарвлені види фізичних вправ (різноманітні рухливі ігри: командні, групові, індивідуальні; кидки м'яча з нестандартних положень; виконання стартів із незвичних положень та за різними звуковими сигналами; використання елементів нетрадиційних видів оздоровчої гімнастики тощо).

Таким чином, близька перспектива заробити гарну оцінку на уроці якщо й не буде швидким результатом, то отримання відчуття радості й підвищення мотивації до занять фізичною культурою дійсно покращиться, а з ними зросте й успішність на уроках.

Для учнів пасивного типу (стійка негативна мотивація до уроків фізичної культури) ефективною близькою перспективою є змагання під девізом «Перемагай себе». Для таких дітей можна розробити програму власних досягнень, вони крок за кроком будуть виконувати свої завдання незалежно від успіхів інших учнів.

Таким чином, повсякчас піклуючись про формування в учнів умінь і навичок рухової діяльності, учителі повинні використовувати диференційований підхід, що й буде однією з важливих умов очікування перспективи як завтрашньої радості. А. Макаренко твердить: «Одним із найважливіших завдань керівництва дитячого закладу є організувати таку близьку перспективу, тобто, загальний потяг до завтрашнього дня, наповненого колективним зусиллям та колективним успіхом» [7, 312]. У зв'язку з цим дуже важливими є різноманітні форми близьких перспективних ліній, зокрема участь учнівських колективів (класу або шкільної команди з певного виду спорту) у різноманітних формах фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової діяльності, як-от: дні здоров'я і спорту; спортивні змагання (шкільні олімпіади або спартакіади, дні «бігуна», «стрибуна», «метальника» тощо); спортивні ігри «Старти надій», «Веселі старту», «Нумо, хлопці», «Нумо, дівчата»; тести «Крок до здоров'я»; туристичні походи; військово-спортивні змагання тощо).

Розкриваючи зміст і форми організації середньої перспективи, А. Макаренко вказує на те, що така перспектива як колективна подія дещо відсунута в часі. Навіть дорослі люди в деякому віддаленні чекають приємних подій: відпустку, поїздки, підвищення по роботі, а для дітей це є ще більш важливим. На лінії середньої перспективи вчитель фізичної культури може розташувати шкільні фізкультурно-художні свята. Нині шкільні свята посідають значне місце в усебічному розвитку дитини, формуванні її потреб та інтересів. Вони тісно пов'язані з навчально-виховною роботою й супроводжують важливі події в житті учнів, через відродження національних звичаїв і традицій формують у них високі моральні переконання й чесноти [12].

Фізкультурно-художнє свято – це комплексний захід, який передбачає не тільки спортивні змагання, а й показові виступи, конкурси, вікторини, ігри, лотереї тощо. До активної участі у святі залучають усіх учнів, педагогів, батьків, громадські організації. При цьому активна участь у спортивних заходах не виключає участі в інших фрагментах свята, а, навпаки, заохочується організатором [15]. Разом із тим А. Макаренко наголошує, що таких подій протягом навчального року повинно бути

небагато, дві або три на рік. Педагог зазначає, що середня перспектива матиме значення лише за умови, якщо до подій готуються завчасно, якщо їм надається особливе значення, коли пропонують різноманітні проекти, до підготовки яких залучають значну частину учнів і вчителів [7].

Нині найбільш популярними є фізкультурно-художні свята, присвячені розвитку спорту в різні історичні епохи: «Олімпійські ігри у Стародавній Греції»; «Лицарські турніри»; «Свято козацької слави»; «Фізкультура ХІХ сторіччя» тощо. Цікавою є ідея проведення свята у формі проекту «Княжі ігри», запропонована науковцем Н. Деделюк [3]. Факторами, які визначають успіх цих заходів, є активна участь у них усіх учнів незалежно від стану здоров'я; естетичність костюмів; музичний супровід; емоційна забарвленість; цікаві вікторини, конкурси, рухливі ігри з елементами фізичних вправ певної історичної епохи тощо. Мета фізкультурно-мистецького свята з елементами історичного костюма, маски – змінити звичний вигляд, відійти від буденності, проявити власну ініціативу, виглядати краще в очах однолітків, відчувати власну неповторність.

Корисним вважає А. Макаренко існування двох проектів такого свята, тоді весь колектив зацікавлено вирішує, який проект найкращий. Педагог наголошує, що задовго до початку свята потрібно розпочати формування різних комісій, до роботи в яких слід залучити якомога більше вихованців. Система зв'язків і відношень, яку створював А. Макаренко, давала змогу кожному «пройти через функції організатора та керівника», не тільки формувала навички, а й підносила особистість, виховувала почуття особистої гідності.

У процесі організації свята доцільним є формування в кожному класі робочих груп і розподіл обов'язків між усіма учасниками творчого процесу. Склад робочих груп залежить від мотивів та інтересу учнів до певної галузі знань або діяльності. Так, у класі організують групи: «істориків», які вивчають особливості життєдіяльності людей певного історичного періоду; «сценаристів», які створюють на ґрунті здобутих знань міні-виступи, сценки, мініатюри; «звукорежисерів», які добирають музичний супровід; «костюмерів», які готують відповідні костюми; «художників», що забезпечують малюнки й плакати; «менеджерів», які організують увесь процес підготовки тощо [10].

Окрім фізкультурно-художніх свят, до середніх перспектив можна віднести такі форми фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи, як-от: змагання, у яких беруть участь збірні команди школи (товариські змагання з іншими школами; районні (міські) змагання з різних видів спорту в межах районних (міських) спартакіад; некласифікаційні змагання школярів; дні здоров'я; спортивно-художні вечори; квести активного відпочинку тощо.

Віддаленою перспективою має бути серйозна й висока мета, яка завжди стоїть перед вихованцями й пов'язана з їхнім майбутнім, перспективою закладу і країни в цілому (самовизначення, вибір професії та

життєвого шляху, розвиток власних здібностей і талантів, пошук способів самореалізації на користь суспільства, конкретна діяльність для розвитку закладу та його процвітання тощо). Наявність такої перспективи властива дорослій людині.

Нині в багатьох навчальних закладах України та за її межами створюються й функціонують дитячі організації та співтовариства, зокрема «Барвінкова країна», «Берегиня», «Веселкове сузір'я», «Земляни», «Країна Добра», «КРОКС», «Планета дитинства», «Юнландія» тощо, діяльність яких ґрунтується на визначених А. Макаренком засадах і спрямована на об'єднання зусиль молоді для організації добрих, цікавих, корисних справ, організацію волонтерської допомоги тим, хто її потребує, що сприяє розвитку дитячих ініціатив; соціальної активності молодого покоління; вихованню людяності, доброти, цілеспрямованості, наполегливості, відповідальності; формуванню національно свідомої особистості – громадянина-патріота своєї країни [6].

Підґрунтям віддаленої перспективи у фізкультурно-оздоровчій та спортивно-масовій роботі може стати волонтерська діяльність учнівського колективу – неоплачувана, свідомо, добровільна діяльність на користь інших. Різноманіття напрямів волонтерства у сфері фізичної культури і спорту в школі ґрунтується на природному прагненні дитини до активної діяльності, у якій вона може проявити себе й розвивати ті індивідуальні здібності, нахили, обдарування, які згодом визначають неповторність кожної особистості і від яких залежить повнота її духовного життя [10].

На жаль, переважна більшість волонтерських угруповань бере участь у одноразових акціях, які діють стихійно або хаотично, потребують залучення кваліфікованих фахівців у сфері соціальної роботи та права, системного підходу в діяльності та розширенні кількості волонтерів, оформленні благодійної організації юридично, підтримки постійної діяльності волонтерського руху [14].

На базі школи є можливість створити власний волонтерський осередок, особливо у сфері фізичної культури і спорту. Основними формами віддалених перспектив може бути: взаємодія школярів зі старшим поколінням (зустрічі з ветеранами фізичної культури і спорту, учасниками чемпіонатів Європи, світу та Всесвітніх ігор ветеранів спорту); проведення фізкультурно-оздоровчих заходів у дитячих будинках (рухливі ігри й забави, виконання комплексу фізичних вправ разом із інструктором дитячого будинку, допомога у проведенні святкових ранків); співпраця з відділеннями Національного олімпійського комітету України (допомога в організації та проведенні шкільних заходів «Олімпійський урок» та «Олімпійський тиждень», організація зустрічей із відомими спортсменами-земляками, учасниками, призерами та переможцями

минулих олімпіад, допомога у проведенні міських і районних заходів із пропаганди ідей олімпізму; проведення Олімпійського дня бігу).

Цікавою може бути співпраця з центрами фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» (допомога в організації різноманітних спортивних ігор, естафет і конкурсів в оздоровчих таборах області, розповсюдження афіш і допомога у проведенні спортивних заходів «Спорт для всіх – радість життя», «Спорт для всіх – гармонія життя!», «Спорт для всіх єднає Україну!», «Спорт для всіх – спільна турбота»), залучення учнів-волонтерів до облаштування та впорядкування спортивних майданчиків за місцем проживання.

Волонтерська допомога учнів федераціям видів спорту полягає в поширенні інформації про майбутні змагання, зустріч команд; виконанні ролі «кур'єра» для передачі протоколів змагань. Завдяки цій діяльності волонтери-школярі мають змогу знайомитися з видатними спортсменами, тренерами, пізнавати специфіку видів спорту, а головне, відчувати власну значущість, повагу до себе.

Досвід підтверджує тезу А. Макаренка про те, що діти зовсім не байдуже ставляться до далекого майбутнього рідного закладу, якщо в закладі їм добре, вони люблять його. Така далека перспектива може надихати хлопців на грандіозну роботу й напруження, може дійсно складати для них радісну перспективу [7].

Так, лінію віддаленої перспективи можуть становити такі форми роботи: створення учнями постійних ініціативних міні- й макрогруп підтримки шкільних команд із різних видів спортивних ігор; ведення літопису спортивної слави школи; рекламування фізкультурно-художніх свят; організація акцій із залученням спонсорів.

Таким чином, волонтерська діяльність у сфері фізичної культури і спорту обов'язково поєднує особисті та суспільні потреби, на чому й наголошував А. Макаренко. Виховання на основі далекої перспективи дійсно ефективно лише тоді, коли чільне місце в колективній діяльності посідає праця, коли колектив захоплений сумісною діяльністю, коли для досягнення поставленої мети докладають спільних зусиль. Організація волонтерського осередку учнів є доречною в кожній школі, оскільки завдяки їй відбувається ефективна соціалізація школярів, формуються важливі морально-етичні якості особистості, зростає активність та соціальна відповідальність молоді. Це підтверджує значну ефективність упровадження у шкільну освіту близьких, середніх і віддалених перспектив в управлінні діяльністю з метою розвитку особистості. Систему роботи вчителя фізичної культури з учнями за принципом перспективних ліній у навчальній, фізкультурно-оздоровчій та спортивно-масовій роботі навчального закладу можна представити у вигляді схеми (рис. 1)

Рис. 1. Система роботи вчителя фізичної культури з учнями за принципом перспективних ліній

Висновки. Упровадження в сучасний освітній простір педагогічних ідей А. Макаренка, зокрема принципу перспективних ліній, допомагає вчителям ефективно управляти навчально-виховною діяльністю, формувати мотивацію досягнення, навчає планувати перспективи й разом із учнями у процесі творчої діяльності досягати успіхів. Планування вчителями фізичної культури близьких, середніх і віддалених перспектив як у навчальній, так і в позанавчальній діяльності сприяє розвитку особистості й допомагає вихованцям увійти в доросле життя.

Перспективами подальших досліджень є розширення діапазону колективних творчих справ і соціально спрямованих творчих проєктів у

сфері шкільної фізичної культури та дитячо-юнацького спорту, які мають становити систему перспективних ліній учнівської молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех, І. Д. (1998). *Особистісно зорієнтоване виховання*. Київ: ІЗМН (Bekh, I. D., (1998). *Personally oriented education educational*. Kyiv. IZMN).
2. Белецька, І. В. (2013). Вчення А. Макаренка про колектив і сучасність. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*, 7 (266), Ч. II, 142–143 (Beletska, I. V. (2013). Teaching by A. Makarenko about the group and conterporanity. *Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk national university*, 7 (266), Part II, 142–143).
3. Деделюк, Н. (2008). Організація масових фізкультурно-оздоровчих спортивних заходів з використанням національних традицій фізичного виховання. *Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки* (Dedeliuk, N. (2008). The organization of mass physical-healthy sport arrangements with the usage of the national traditions of physical education. *Lutsk: Lesia Ukrainka East-European National University*).
4. Дьяконов, Г. (2013). Организация времени в педагогической системе А. С. Макаренко. *Витоки педагогічної майстерності: Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені Володимира Короленка*. Вип. 12, 60–66 (Diakonov, H. (2013). The organization of the time in the pedagogical system by A. S. Makarenko. *The origin of pedagogical mastery: collection of the educational works of Volodymyr Korolenko Poltava state pedagogical university*, Issue 12, 60–66).
5. Єрмаков, І. Г. (2014) Метод проектів у контексті життєвих результатів діяльності в системі соціальної і життєвої практики учнів. *Проектна діяльність студентів у системі компетентісно спрямованої соціальної і життєвої практики в 11-річній школі та позашкільній освіті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 29–30 жовтня 2014 року: у 2 ч., Ч. 1*, 22. (Ermakov, I. H. (2014). The methods of projects in the context of the life results of the activity in the social system and the life practice of pupils. *Project activity of the students in the system of the competently directed social and life practice in the 11-year school and extracurricular education: Materials of Ukrainian scientific-practical conference 29–30 October 2014 in 2 parts: Part I*, 22).
6. Кабусь, Н. Д. (2013). Система перспективних ліній як засіб управління діяльністю в педагогічній спадщині А. С. Макаренка. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: Збірник наукових праць*, Вип. 29 (82), 42–48 (Kabus, N. D. (2013). The system of the perspective lines as a means of action management of pedagogical inheritance of A. S. Makarenko. *The pedagogy of forming of creative personality in secondary and higher schools: collection of the educational works*, Issue 29 (82), 42–48).
7. Макаренко, А. С. (1990). *О воспитании: 2-е изд., перераб. и доп.* Москва: Политиздат (Makarenko, A. S. (1990). *About the upbringing: 2-nd edition*. Moscow: Politizdat).
8. Макаренко, А. С. (1983). *Педагогические сочинения: В 8 т., Т1*. Москва: Педагогика (Makarenko, A. S. (1983). *Pedagogical compositions: in 8 vol., Vol. 1*. Moscow: Pedagogy).
9. Макаренко, А. С. (1983). *Педагогические сочинения: В 8 т., Т4*. Москва: Педагогика (Makarenko, A. S. (1983). *Pedagogical compositions: in 8 vol., Vol. 4*. Moscow: Pedagogy).
10. Маркова, О. В. (2011). *Виховання здорового способу життя учнів старшого підліткового віку з ослабленим здоров'ям* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07). Кіровоград (Markova, O. V. (2011). *The education of healthy lifestyle of the teenaged pupils with relaxed health* (PhD thesis). Kirovohrad).

11. Мельничук, С. (2012). А. С. Макаренко про використання перспективи в системі виховної роботи. *Витоки педагогічної майстерності: Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені Володимира Короленка, Вип. 10*, 196–202 (Melnychuk, S. (2012). A. S. Makarenko about the usage of perspective in the educational work system. *The origin of pedagogical mastery: collection of the educational works of Volodymyr Korolenko Poltava state pedagogical university, Issue 10*, 196–202).

12. Олійник, В. В. (2011). Шкільне свято як засіб виховання учнів у загальноосвітній школі України (друга половина XIX ст. – 20-ті роки XX ст.) (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Київ (Oliiynyk, V. V. (2011). *School holiday as a means of education of pupils at the comprehensive schools of Ukraine (2-nd part of the XIX cen.– 20th of the XX cen.)* (PhD thesis abstract). Kyiv).

13. Степаненко, М., Бойко, А. (2013). Педагогічна концепція А. С. Макаренка і сучасність. *Рідна школа, 1/2*, 23–30 (Stepanenko, M., Boiko, A. (2013). Pedagogical concept of A. S. Makarenko and contemporary school. *Native school, 1/2*, 23–30).

14. Тернавська, Т. (2017). Волонтерська діяльність як шлях до професійного самовизначення майбутнього соціального працівника. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2 (66)*, 149–159 (Ternavska, T. (2017). Voluntary activities as a way to the professional self-determination of the future social worker. *Pedagogical sciences: theory, history, innovational technologies, 2 (66)*, 149–159).

15. Шиян, Б. М., Омеляненко, І. О. (2012). *Теорія і методика фізичного виховання школярів*: в 2 ч. Ч. 2. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан (Shyian, B. M., Omelianenko, I. O. (2012). *The theory and methodology of physical education of pupils*: in 2 parts. Part II. Ternopil: Navchalna Knyha – Bohdan).

РЕЗЮМЕ

Маркова Елена, Турчак Анатолий. Использование принципа перспективных линий А. Макаренко в практической деятельности учителя физической культуры.

Целью статьи является характеристика путей внедрения в практику работы учителя физической культуры макаренковского опыта-принципа перспективных линий. Методами исследования были: анализ, синтез и обобщение научных источников; анализ школьных программ и годовых планов по учебно-воспитательной работе. Раскрыты условия и пути внедрения перспективных линий в образовательную деятельность. Принцип перспектив помогает эффективно управлять учебно-воспитательной деятельностью, формировать мотивацию достижения и завтрашнюю радость воспитанников. Перспективой дальнейших исследований является расширение диапазона коллективных творческих дел и социально направленных проектов в сфере школьной физической культуры и детско-юношеского спорта.

Ключевые слова: принцип перспективных линий, близкая, средняя, дальняя перспективы, учитель физической культуры, учебная, физкультурно-оздоровительная, спортивно-массовая, волонтерская деятельность.

SUMMARY

Markova Olena, Turchak Anatolii. The usage of the perspective lines principles according to A. Makarenko in the practical activities of the physical culture teacher.

The aim of the article is giving the characteristics of the ways of introduction of educational, physical-curative and mass-sport work by means of principles of Makarenko's experience of perspective lines, into the practice of the physical culture teacher. The methods of the investigation are: analyzing, synthesis and summarizing of scientific sources, the analysis of

school schedule, annual scheme in educational work. The conditions and ways of introduction of the perspective lines in the work of physical culture teachers were disclosed, both at the lessons and in the extracurricular classes and out-of-school activities. Close perspective is as an aim to organize happiness, which should call for live and convert it into the reality, according to the concept of A. Makarenko, during the lessons of physical culture which is connected to the motivation towards the achievements of pupils. The usage of the differentiated approach to the pupils would make close perspective for each pupil more individual, which envisages their dependency on chosen forms, methods and means of physical education. The contents and forms of the organization of middle perspective, determined by A. Makarenko, helps to disclose the assistance of the artistic holiday, organized by physical culture teacher. Such a perspective is a joint event, but somewhat removed in time. The primary condition is participation of all the members of the class in the building of the middle perspective – every participant gets personal role according to his causes and interests. Other forms of building the middle perspective were disclosed in the physical-curative and mass-sport activity of the teacher. The distant perspective, according to A. Makarenko, should be serious and have a high aim, which is risen to the pupils, that is connected with their future and can be introduced in the voluntary activity process in the physical and sport sphere. Practical acquirements of pupils-volunteers help them to plan perspectives, reach success, become an active participant of the social events and in such a way to prepare them for the future life. The perspective principle helps lead the educational activity effectively, form the motivation in achievements and the next day's happiness of the pupils. The perspective of further surveys are the broadening of the joint range of creative things and socially directed projects in the sphere of school physical culture and children's and youth sport.

Key words: *principle of perspective lines, close, middle, far perspective, teacher of physical culture, educative, physical-curative, mass-sport, volunteer activity.*

УДК 37.07:37.091.4

Любов Пшенична

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-2840-2189

Ольга Скиба

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-003-4214-4515

DOI 10.24139/2312-5993/2018.02/254-269

УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ СЬОГОДЕННЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МАКАРЕНКІВСЬКОЇ СПАДЩИНИ

Управлінська, так само як і творча, спадщина А. С. Макаренка досі не може залишити людину байдужою і має багато прихильників у наш час. Управлінців, науковців, учителів-новаторів захоплюють організований ним педагогічний процес, безпрецедентний за масштабами та результатами соціальної реабілітації, головними умовами якого є ефективний вплив праці на зростаючу особистість вихованця, її систематичність, послідовність використання новітніх технологій, урахування нахилів кожного, а також поєднання з навчанням. Макаренко розглядав педагогічний процес як головний компонент соціалізації – цілісне й безперервне явище, що дає підставу